



Jedan od osnovnih principa organizacije FAO (Organizacija za hranu i poljoprivredu pri UN), jeste princip globalne prehrambene sigurnosti i dostupnosti relativno jeftine hrane. Ovaj postulat deklarativno je i dalje aktuelan, ali suštinski od pre pet godina definitivno više ne postoji. Cene hrane su u očiglednom porastu i to snažno pogađa najugroženiji deo svetske populacije što prehrambenu sigurnost otvara kao gorući problem.

Dokaz za prethodnu konstataciju nalazimo u dva ključna podatka koje nam plasiraju upravo UN. Prvi, koji govori o rastu cena oličen u FAO indeksu cena hrane, koji u poslednjih pet godina ima svoj treći najveći rast. Prvi se desio juna 2008., drugi februara 2011. i treći jula 2012. godine. Drugi podatak - milijardu ljudi na planeti živi na granici egzistencijalnog minimuma u ekstremnom siromaštvu, sa dnevnim prihodom ispod 1,25 dolara.

Šta se to desilo? Koji su to uticajni faktori doveli u pitanje politiku najmoćnije svetske organizacije? Da li je sve došlo iznenada? Da li je sve moglo da se predupredi?... Mnogo pitanja. Odgovori postoje. Međutim, za ovakva krupna i suštinska pitanja nisu dovoljni samo odgovori, potrebna su rešenja. Verujem da su upravo u rešenjima koja se nude pravi problemi.

Pođimo prvo sa odgovorima.

Za početak potražimo deo odgovora u statistici UN. Na strani tražnje to je demografska projekcija o rastu svetske populacije sa sadašnjih 7 milijardi, na 8 milijardi 2025. godine, odnosno 9,2 milijarde stanovnika do 2050. godine. Za takav rast populacije do 2050. godine, na drugom tasu tržišne vage, odnosno ponudi, potrebno je povećati proizvodnju hrane za oko 70%. Međutim, već sada bilansi osnovnih sirovina za proizvodnju hrane su u debalansu. Gde je problem? Zašto nisu usaglašene tražnja i ponuda kako bi tržišna vaga bila u ravnoteži, cene bile na prihvatljivom nivou, a hrana dostupna i najsiromašnijima?

Čini se da u ovom trenutku postoje dva ključna faktora kojima kreatori svetskog tržišta hrane nisu posvetili dovoljno pažnje. Sa jedne strane to je brzina globalnih klimatskih promena, a sa druge strane to su vrlo snažni međusobni uticaji finansijskih tržišta, tržišta hrane i tržišta energenata.

Najveće iznenađenje za savremenu nauku koja se bavi meteorologijom, svakako nije činjenica da se dešava globalna promena klime, već brzina kojom se taj proces odvija. Dinamika promene klimatskih uslova mnogo je brža nego što se pre koliko jednu deceniju moglo i pretpostaviti. Da bi se izveli konsekvantni i precizni podaci o premeštanju klimatskih pojaseva sa jedne teritorije na drugu, potreban je verovatno mnogo duži vremenski period. Međutim, kada američko ministarstvo poljoprivrede konstatuje da pojedini do sada najprinosniji žitorodni regioni sa aspekta agrometeoroloških uslova više nisu idealna destinacija za uzgoj pojedinih žitarica, onda je jasno da ni najrazvijenija agrarna sila sveta nije bila spremna na ovakav scenario u pogledu brzine klimatskih promena. Najveći uzročnik tzv globalnog zagrevanja jesu emisije štetnih gasova. Da ironija bude veća jedni od najvećih zagađivača su upravo kapaciteti iz sektora prehrambene industrije. Inače, SAD koje nisu potpisnice Kjoto sporazuma o klimatskim promenama su odgovorne za 35% emisije štetnih gasova. Krivac je poznat: To je čovek i njegov bahat odnos prema prirodi.

Drugi ključni tržišni faktor nalazi se na strani tražnje. Finansijska kriza razlog je opšteg pada tražnje. Koliko god to nemoralno zvučalo, ali podatak da se zbog krize troši manje hrane, pad tražnje kao amortizer utiče na kretanje cena usporavajući njihov rast.

Nije međutim, na tržištu hrane sve tako jednostavno, pogotovo ne kada su u pitanju preplitanja interesa učesnika na finansijskim tržištima i tržištu energenata sa tržištem hrane. Dodamo li tome i interse politike, onda smo vrlo blizu konstataciji da finansijsko-politička oligarhija nažalost ima sve veći, ponekad i ključni uticaj na tržišna dešavanja u sektoru hrane.

Kratko podsećanje na period od pre samo godinu dana, oslikava nam najbolje svu dramatiku dešavanja na tržištu hrane, koja je kao svoj epilog imala čisto političke efekte u pojedinim uvezno zavisnim zemljama severa Afrike. U prvom kvartalu 2011. godine poljoprivredni proizvodi imali su svoj cenovni pik koji je bio osnovni razlog apsolutnog istorijskog maksimuma FAO indeksa hrane u februaru na nivou 237,9 indeksnih poena. Cene poljoprivrednih roba na svetskim berzama nisu se same od sebe vinule u rekordne visine. U osnovi su narušeni bilansi proizvodnje, potrošnje i zaliha. Dešavanja na tržištu energenata, takođe su „pogurala“ dešavanja na tržištu hrane, jer neposredna korelacija ova dva tržišta u poslednjih deset godina mnogo je jača, od kada se neke poljoprivredne kulture prepoznaju kao sirovine za proizvodnju određenih energenata ( bioetanol, biodizel...). Takvi međusobni uticaji sa čisto ekonomskog rezona mogu da se prihvate i razumeju. Međutim, pohlepni trgovci na terminskim robnim tržištima kroz vrlo vešte špekulantske operacije, iskreirali su takvo tržište da su cene najvažnijih roba iz sektora agrara imale nerealno visoke vrednosti. Sa prošlogodišnjeg samita najrazvijenijih zemalja grupe G-20 stižu prva upozorenja kako treba uvesti kodeks izvoznih zabrana, poboljšati informisanost oko kretanja svetskih zaliha i poboljšati dugoročnu vremensku prognozu. Istovremeno direktor FAO Gracijano Da Silva oprezno, ali eksplicitno govori o štetnosti špekulantskih operacija na robnim tržištima. Naravno, preporuke, opomene i rezolucije nisu mnogo uzbudile profitom zanesene špekulante. Cena sirovina za proizvodnju hrane bile su toliko visoke, da su događaji na čikaškoj berzi snažno uzdrмали uvezno zavisne zemlje severa Afrike, pre svega Tunis i Egipat kao najvećeg svetskog uvoznika pšenice. Socijalni nemiri koji su u osnovi imali poskupljenje hrane vrlo brzo su prerasli u političke nemire, a po principu domino efekta nemiri su se prelili i na Libiju, Bahrein, Jemen... Sve se završilo promenama političkih režima, a što je najgore račun je platio narod velikim žrtvama.

Kraj 2011. i početak 2012. godine nagoveštavao je da je kriza na tržištu hrane bar privremeno iza nas. Cene su bile relativno stabilne, a bilansi koliko koliko uravnoteženi. Nevoljama međutim, nikad kraja. Nezapamćena suša sredinom godine dovela je cene agrarnih proizvoda do trećeg pika u poslednjih pet godina. Svestan ozbiljnosti situacije, direktor FAO Da Silva na samitu ove organizacije u julu mesecu u Rimu izjavljuje „Da je neophodno obratiti pažnju na špekulacije na finansijskim berzama i njihovom uticaju na robna tržišta, a pre svega obratiti pažnju na špekulacije na tržištu derivata (fjučersa pre svega) na robnim tržištima“, što više deluje kao vapaj davljenika. Profit, politički interesi, pa ponovo profit, pa opet politički interesi... sve je to pretpostavljeno onoj milijardi gladnih sa početka teksta. Duh je izašao iz lampe. Teško je vratiti ga nazad. Sve ovo deluje vrlo obeshrabrujuće, a o moralu i etici da i ne pričamo.

Međutim, kada smo kod morala i etike, evo rešenja koja nam se nude. Epohalna ponuda dolazi nam od najvećeg svetskog proizvođača hrane. Istraživanja u domenu genetskog inženjeringa otišla su toliko daleko da je rešenje za povećanje proizvodnje i to ne samo u sektoru biljne proizvodnje već i uzgoja životinjskih vrsta nađeno u GMO proizvodnji. Ne ulazeći u značaj naučnih saznanja iz ove oblasti za koju je pisac ovih redova najmanje kompetentan, zadovoljićemo se zdravorazumskom, na etici zasnovanom razmišljanju da se radi o čistoj provokaciji čoveka prema prirodi. Svet je stvaran milionima godina da bi se uspostavila ravnoteža koja održivo funkcioniše. Ko je ovoj generaciji dao za pravo da izaziva planetu tako što će joj prvo silom bahatosti i neznanja promeniti klimu, a potom menjati genetiku živim bićima? Nije li upravo ovo put za ostvarenje sumorne Maltusove teorije opstanka čovečanstva, pod izgovorom da se upravo taj put želi izbeći?

Na sreću, ne razmišljaju svi isto. Postavlja se samo pitanje imamo li snage da se suprotstavimo jednom morbidnom scenariju smišljenom u glavama relativno uskog kruga profitom i političkom moći zanesenih ljudi?

Mesta optimizmu ima. Siguran sam da većina prosvećenih ljudi ispred zarade i novca stavlja zdravlje. Zar nisu to i sami Amerikanci priznali tako što crvljivu jabuku u svojim hipermarketima radije kupuju od lepo upakovane i kao u radionici za igračke izvajane jabuke? Sa druge strane duboko verujem da će zdravi tržišni sistemi „pobediti“ virtuelne trgovinske platforme gde pšenicom trguju ljudi koji u životu nisu videli pšenično polje.

Konačno, vratimo se kod nas u Srbiju. Svi aduti su u našim rukama. Imamo 4,2 milona hektara plodnih oranica, vredne paore, hemijski nezaraženu zemlju... Uz domaćinski odnos države prema poljoprivredi rešenje je sasvim izvesno i na vidiku. Bez precenjivanja sopstvenih potencijala i mogućnosti dovoljno je da se vratimo na nivo referentnog izvoznika mesa kao pre četvrt veka, da zadržimo prestižno mesto u krugu najvećih izvoznika žitarica, ali i da obezbedimo domaćem tržištu dovoljno zdrave i cenovno pristupačne hrane. Ciljevi su sasvim realni. Koliko su ostvarivi i kojim tempom će se realizovati ne zavisi samo od države već i od nas samih, ali ipak bele figure su kod države. Očekujemo prvi potez.